

***Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi –
Katre International Human Studies Journal***
ISSN: 2146-8117 e-ISSN: 2148-6220
June / Haziran 2021, 11: 137-170

**Bediüzzaman'ın Hapishanede Yazdığı Mektuplarla Talebelerinin
Cemaat Şuurunu Takviyesi**

*Bediuzzaman's Consolidating His Students' Sense of Community Through
The Letters He wrote from Prison*

Sabri ZENGİN

Öğr.Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü
Lecturer, Gaziosmanpaşa University, Department of Atatürk
Principles and Reforms History
Tokat / Turkey
sabri.zengin@gop.edu.tr orcid.org/0000-0003-4937-3126

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Submitted / Geliş Tarihi: 23 November / Kasım 2020

Accepted / Kabul Tarihi: 03 May / Mayıs 2021

Published / Yayın Tarihi: 30 June / Haziran 2021

PubDateSeason / Yayın Sezonu: June / Haziran

Issue / Sayı: 11 **Pages / Sayfa:** 137-170

Cite as / Atıf: Zengin, Sabri. "Bediüzzaman'ın Hapishanede Yazdığı Mektuplarla Talebelerinin Cemaat Şuurunu Takviyesi [*Bediuzzaman's Consolidating His Students' Sense of Community Through The Letters He wrote from Prison*]". *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi – Katre International Human Studies Journal* 11 (June / Haziran 2021), 137-170.

<https://doi.org/10.53427/katre.830159>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scan ned via a plagiarism soft ware. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright © Published by İstanbul İlim ve Kültür Vakfı / Istanbul Foundation for Science and Culture, İstanbul, Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/katre>

Bediüzzaman'ın Hapishanede Yazdığı Mektuplarla Talebelerinin Cemaat Şuurunu Takviyesi

Öz: Bu makalenin amacı, katı laiklik uygulaması sonucunda hapse atılan Said Nursi'nin hapishanede yazdığı mektuplar aracılığıyla öğrencilerinde nasıl bir cemaat şuurunun geliştiğini ortaya koymaktır. Nitel bir araştırma olan çalışmamızda doküman analizi metodu kullanılmıştır. Türkiye'de, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, devlet eliyle katı bir sekülerleşme politikası uygulanmış; dinin devletle ilişkisi tamamen kesilmekle kalınmamış, sosyal hayat ve hatta birey üzerindeki etkileri de ortadan kaldırılmak istenmiştir. Dini eğitim yapan kurumlar kapatılmış, dil ve harf inkılapları bahanesiyle toplumun dini kaynaklara ulaşması da engellenmiştir. Bu şartlar altında Bediüzzaman, sürgünde ve baskı altında olmasına rağmen, milletin iman ve Kur'an'la bağlarını muhafaza etmek maksadıyla bu meselelere dair eserler yazmıştır. Sonradan Risale-i Nur adıyla anılacak bu eserleri, çevresindeki ilgi duyan insanlara vermiş ve eserler elden ele neşredilmeye, risaleleri okuyanlar da Nur Talebeleri diye anılmaya başlanmıştır. Gelişmeden rahatsız olan Hükümet, Bediüzzaman'ı ve talebelerini sindirmek ve yıldırım maksadıyla hapse koyarak mahkeme eliyle mahkûm etmeye ve Nur Hizmetini dağıtmaya çalışmıştır. Bu plana karşı Bediüzzaman, hapishanede doğrudan görüşemediği talebelerine mektuplar yazarak, İslam'ın özünde var olan prensipler tavsiyesinde bulunmuştur. Hapishanede birbirlerini daha yakından tanıma imkânı bulan talebeler, Bediüzzaman'ın tavsiyelerine uymuşlar ve Üstatlarına, eserlere ve birbirlerine daha bağlı mütesanit bir cemaat olarak hapishaneden ayrılmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet tarihi, Bediüzzaman, Risale-i Nur, Nur Talebeleri, Cemaat.

Bediuzzaman's Consolidating His Students' Sense of Community Through The Letters He Wrote from Prison

Abstract: In Turkey, after the establishment of the Republic, a strict policy of secularization was implemented by the state; religion has not only been completely cut off from the state, but also its effects on social life and even on the individuals have been abolished. Institutions providing religious education were closed, and society was prevented from accessing religious resources under the pretext of language and letter reforms. Under these conditions, Bediuzzaman wrote works with the purpose of preserving the nation's faith and ties with the Quran, although he was in exile and under pressure. These works, which would later be called Risale-i Nur (the Treaties of Light), were given to interested people around him and the works began to spread hand-to-hand, and those who read the treatises began to be known as Nur Students. Disturbed by the development, the Government tried to

imprison Bediuzzaman and his students in order to intimidate them and tried to convict them by court and disperse the Nur Hizmet (the Service of Light). Against this plan, Bediuzzaman wrote letters to his students that he could not meet directly in prison and recommended the principles inherent in Islam. The students, who had the opportunity to get to know each other better in prison, followed the advice of Bediuzzaman and left the prison as a community in solidarity and became more connected to their masters, works and each other.

Keywords: History of the Republic of Turkey, Bediuzzaman, Risale-i Nur, The Students of Nur, Community.

Giriş

Bu makalenin amacı, katı laiklik uygulaması sonucunda hapse atılan Said Nursi'nin hapishanede yazdığı mektuplar aracılığıyla öğrencilerinde nasıl bir cemaat şuurunun geliştiğini ortaya koymaktır.

Türkiye Cumhuriyeti, Batıların uzun zamandır devam eden saldırıları karşısında, olağanüstü şartlarda ve büyük sıkıntılar içinde sürdürülen Millî Mücadeleden sonra kurulabilmiş; bu da millette, başta Atatürk olmak üzere, mücadelenin önderlerine karşı bir güven duygusunun oluşmasına sebep olmuştur. Cumhuriyetin kurucu kadrosunun düşünceleri ise II. Mahmud (Saltanatı: 1808-1839) döneminde başlayan Batılılaşma ve ona paralel olarak gelişen sekülerleşme¹ ve pozitivist fikirlere dayanıyordu (Turhan, 1994, s. 149). Bu fikirlere dayalı bir modernleşme projesi hazırlandı ve hızla uygulamaya konuldu. Bunlara göre, Batı medeniyeti, din adamlarının toplum üzerinde oluşturduğu baskılar ortadan kaldırıldıktan sonra gelişmeye başlamıştı ve Türkiye'de ancak böyle yaparak geri kalmışlıktan kurtulabilecekti. Bu anlayışla devletin dinle olan bağları hızla koparıldı. Halifelik kaldırıldı, dine dayalı hukuk sistemi tamamen sekülerleştirildi, din eğitimi yapan eğitim kurumları tamamen kapatıldı; dinle ilişkili olarak oluşan Osmanlı Türkçesi alfabesi değiştirildi, yine dinle ilişkili olarak, Türkçeye giren Arapça ve Farsça kökenli kelimeler atılmaya çalışıldı. Bunlarla da yetinilmeyerek, toplum ve birey hayatını ilgilendiren alanlara girilerek (Tekin, 2004. s. 113), dini çağrıştıran kıyafetlerin giyilmesi yasaklandı, tekke ve zaviyeler kapatılarak tarikatlar

---

¹ Seküler anlayışa göre yalnızca akla inanılır, bilim tek kader, akıl tek rehber, mutluluk tek amaçtır. Daha fazla bilgi için bkz: (Abu Rabi, 2006, s. 147 vd.)

yasaklandı, dini unvanların kullanılması yasaklandı, hatta ibadetin diline müdahale edildi. Bu ağır şartlar altında Türkiye’de yaşayan Müslümanlar, dinlerini öğrenmek, yaşamak ve yeni nesillere aktarmak için gerekli kaynaklardan, kurumlardan ve yetişmiş insan potansiyelinden mahrum kalmış bulunuyordu².

Siyasi ve toplumsal alanda meydana gelen bu değişikliklere karşı, büyük toplumsal tepkilerin gelmesi beklenirken (Meriç 1981, s. 25-26; Durant, 1983, s. 65), böyle olmadı. Gerçi toplumun büyük bir bölümü seküler düşüncüyü benimseyecek eğitimden geçmemişti ve din adamlarına ve geleneksel kurumlara saygısı ve bağlılığı bulunmaktaydı. Bu muhafazakâr haliyle, direnmesi beklenirdi. Ancak bir iki olay dışında ciddi bir direniş görülmemiştir. Bunun sebeplerinden birisi, başta Atatürk olmak üzere, Cumhuriyetin kurucularına yönelik, Millî Mücadele döneminde elde edilen başarıya dayalı olarak, toplumda oluşan güven ve bağlılık duygusudur (Mardin, 1998, s. 404-405). İkinci olarak, on yılı aşan bir zamanda devam eden yıpratıcı ve yok edici savaşların getirdiği yorgunluk ve yılgınlık halidir. Bu ağır şartlarda, toplum genel olarak, devlete ve millete zarar verecek iç çatışmalara meyiletmemiş; zaman zaman inançlarına ve geleneklerine aykırı düzenlemelerin gereklerini yerine getirmeme tarzında, pasif direnişler gösterse de (Zengin, 2006, s. 252), isyana kalkışmamış, düşüncelerini hayata geçirecek fırsatların doğmasını beklemiştir³.

Türkiye’de devlet, yeni düzeni hâkim kılmak için iki temel yöntemden faydalanmıştır. Bunlardan birincisi, yeni hayat tarzını benimseyenlerin devlet kadrolarında yer almasını sağlamak, bunu benimsemeyenlerin, kamu kurumlarında görev almasını engellemektir. Kamu hizmetlerinin ve hatta iktisadi faaliyetlerin büyük bölümünün devlet tekelinde olduğu düşünülürse, bunun ne kadar önemli bir yaptırım olduğu anlaşılabilir. İkincisi, bu nimetlerden faydalanmama pahasına, sivil alanda kalmak ve gelenekleri ve inançlarıyla yaşamak isteyenler üzerinde, baskı oluşturmaktır. Devletin ve milletin var olmasını sağlayacak

---

² Türkiye’de tek parti döneminin laikçi uygulamalarıyla ilgili değerlendirmeler için bakınız: (Sitembölükbaşı,1995, s. 50).

³ Bediüzzaman’ın da reformları meşru görmemek ve onlarla amel etmemek (Yıldız, 2013, s. 12) şeklindeki tepkisiyle bu genel tavrı benimsediği söylenebilir.

modernleşme projesine karşı çıkmakla suçlanan bu insanlar, devlet imkânlarıyla takip ve sürgün edilmişler, hapsedilmişler veyahut daha ağır yaptırımlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Nitel bir araştırma olan çalışmamızda doküman analizi metodu kullanılmış; konuyla ilgili tüm basılı ve elektronik materyaller incelemiş ve değerlendirilmiştir

1. Bediüzzaman ve Risale-i Nur

Osmanlı Devleti'nin yıkılmaya yüz tuttuğu en zor zamanlarında yetişen Bediüzzaman, gençlik yıllarından beri İslam'ın sönmez ve söndürülemez olduğunu göstermek vazifesini üstlenmişti (Nursi, 1987, s. 51). Bilimsel ve teknolojik üstünlüğüne dayalı olarak ürettiği silahlarla, İslam milletleri üstünde acımasız bir baskı oluşturan Batılı emperyalist devletlere karşı, kendi değerlerine dayanarak ve birlik oluşturarak karşı konulabileceğini düşünen Bediüzzaman, bunun olabilmesi için modern bilimlerle din bilimlerinin birlikte okutulduğu okulların açılmasını gerekli görüyordu⁴. Bununla birlikte İslam dünyasının gelişmesini engelleyen “*çeşit çeşit sâri hastalıklar gibi intişar eden istibdad*”a (Nursî, 2007b. s. 536) karşı, temel hürriyetler (Nursî, 2007a. s. 465) ve eşitlik (Nursî, 2007b. s. 578) temelinde yapılacak istişarelerle (Nursî, 2007b. s. 559) toplumun fikirlerinin yönetime yansıtılması gerektiğini söylüyordu. Bu yüzden Abdülhamid'in yönetimine karşı hürriyetçilere yakın durdu (Yıldız, 2013. s. 26-27) ve bir müddet aktif siyasetin içinde yer aldı. Ancak İttihatçıların yanlışlarını ve siyasetin olumsuz yönlerini müşahade ederek, aktif siyasetten uzaklaştı (Nursi, 1987. s. 96). I. Dünya Savaşına katıldı, esir düştü, esaretten döndükten sonra bir müddet daha İstanbul'da kaldı ve bu dönemde Millî Mücadeleye destek verdi (Weld, 2006. s. 187). Millî Mücadeleden sonra Ankara'ya davet edildi ve buraya geldi.

İslam âlimlerinin çoğu, İslam medeniyetinin şekillendirdiği geleneksel Osmanlı kurumlarının muhafazasının, İslam'ın yararına olacağını düşündüklerinden, Ankara'daki gelişmelere endişe ile bakıyorlardı. Buna karşılık Said Nursi, “*eski hal muhal ya yeni hal ya izmihlal*” (Nursî, 2007a. s. 461) anlayışı ile geleneksel kurumların olduğu gibi korunmasının, artık imkânsız olduğu

---

⁴ Bediüzzaman'ın medrese projesi ve bu medresenin özellikleriyle ilgili olarak bkz: (Nursî, 2007a. s. 507 vd.)

kanaati ile inkılabı karşı çıkmıyor, ancak bu inkılabın İslami değerlere dayanması gerektiğini düşünüyordu. Düşüncelerini, milletvekillerine hitaben yayınladığı bir beyanname ile de ifade etti (Nursî 1984, s. 96). Siyasi otoritenin, uyarılarını dikkate almaması üzerine deburadan ayrılarak Van'a döndü ve inziva hayatını tercih ederek, sınırlı sayıdaki talebesi ile irtibatla kaldı.

Kısa bir süre sonra, Türkiye'de büyük inkılaplar başladı. Buna tepki olarak, 1925'te Doğu bölgesinde Şeyh Said önderliğinde bir isyan çıktı. Bölgedeki nüfuzu dolayısıyla, Bediüzzaman'ı da isyana davet eden Şeyh Said'in çağrısına, "iç meseleler yüzünden isyan çıkarmanın birçok masum insanın kanının dökülmesine sebep olabileceği" değerlendirmesi ile olumsuz cevap verdi (Weld, 2006, s. 233 vd.). Buna karşılık, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan bütün Müslüman halkı, Türk üst kimliği altında birleştirmek (Özcan, 2005. s.86; Uslu, 1998. s. 141-142) ve böylece devletin bütünlüğünü sağlamak isteyen Hükümet, başta bölgenin nüfuz sahibi ağaları ve beyleri olmak üzere din adamlarını da potansiyel birer tehdit unsuru görerek, Batı bölgelerine sürgüne gönderdi (Sarı, 2011. s. 102). Böylece 1925 yılında Bediüzzaman'ın sürgün hayatı başlamış oluyordu.

2. Bediüzzaman'ın Sürgün ve Hapishane Hayatı

Said Nursi'nin Burdur'da başlayan sürgün hayatı 1926-1934 yılları arasında Isparta-Barla'da, 1935-1943 yıllarında Kastamonu'da ve 1943-1948 yıllarında Afyon-Emirdağ'da devam etmiştir. Yanında herhangi bir kitap bulundurmasına müsaade edilmediği gibi kendisine muhatap olabilecek talebe ve dostlarıyla da görüşmesine izin verilmeyen Bediüzzaman, İslam'ın temellerini sarsan saldırılar karşısında, başta iman esasları olmak üzere, imana ve Kur'an'a ait meseleleri tahkim ve takviye edecek eserler kaleme almaya başladı⁵. Önceki dönemlerde de bu düşüncelerle eserler neşretmiş ve siyasetle ilişkili olduğu dönemlerde, kitaplarında bu konulara da yer vermişti. Ancak bu yeni dönemde, hem eski eserleri yanında bulunmuyordu ve hem de siyasete temas etmek istemiyordu (Özervarlı, 2006. s. 468-469). Bu yüzden yeni bir tertiple, iman esaslarını ders veren risaleler yazdı ve bu risaleleri, etrafında kendisiyle irtibatlı ve bu konularla

---

⁵ "O, çağımıza uygun İslami davranış prensiplerini Kur'an'dan derleyen bir İslam âlimi idi" (Şerif Mardin'den nakleden Özervarlı, 2006. s. 472).

alakalı kimselere verdi. Onlar da kendi imkânlarıyla, el yazısı ile çoğalttıkları eserleri, etrafındaki alakalı insanlara ulaştırdılar. Böylece risaleler elden ele neşredilmeye başlandı.

Her şeyi kontrol altında tutmak isteyen Hükümet, bu durumdan rahatsız oldu ve Bediüzzaman'ı ve takipçilerini toplayarak onları hapsedti. Bediüzzaman ve talebeleri ilk defa 1935'te Eskişehir'de hapsedilmiş, mahkemenin sonunda tesettürle ilgili bir risalesinden dolayı 11 ay hapse mahkûm edilmiş ve cezasını tamamladıktan sonra 1936 yılı baharında tahliye edilmiştir (Şahiner, 1994. s. 325-326). İkinci defa, 1943 yılı sonlarına doğru, Denizli'de hapsedilmişler, mahkeme 16 Haziran 1944'te beraatla neticelenmiş ve tahliye edilmişlerdir (Weld, 2006. s. 334). 23 Ocak 1948'de (Şahiner, 1994. s. 364) bu defa Afyon'da hapsedilmişler, buradaki mahkeme, Bediüzzaman'a 20 ay, diğer bazı talebelerine de daha az ceza vermiş (Şahiner, 1994. s. 370) ancak Temyiz Mahkemesi'nin bu kararı bozması üzerine, Said Nursi ve talebeleri zaten mahkûmiyet süresini tamamlamış olduklarından, 20 Eylül 1949'da tahliye edilmişlerdir (Weld, 2006. s. 334). Afyon'daki mahkeme süreci 1956 tarihine kadar devam etmiş ve Haziran 1956'da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın belirlediği bilirkişi raporuna istinaden, beraatla neticelenmiş ve Risalelerin serbestiyetine karar verilmiştir (Nursi, 1987. s. 614).

Cumhuriyet Döneminde dini eserler neşretmeye devam etmesine rağmen, 1950'li yıllara kadar yanında kimsenin kalmasına müsaade edilmediğinden, Bediüzzaman'ın talebe yetiştirmesi mümkün olmamıştı. Eserlerini okuyanların çoğu da sürekli baskı ve takip altında olduklarından, birbirlerini yakından tanıma imkânı bulamamışlardı. Talebelerinin gerek yazılan risalelerle ve gerekse başka dini meselelerle ilgili sordukları sorulara cevap olarak ve karşılaştıkları problemlerle ilgili olarak, lahika mektupları yazmış, yeri geldikçe nasihatlerde bulunmuş ve hizmet düsturlarını ders vermişti. Bediüzzaman ile birlikte Nur Talebelerinin hapishaneye konulması ise farklı meslek ve meşreplere sahip olan talebelerin, bir araya gelmesine vesile olmuştur. Bu durumu bir imkân olarak değerlendiren Said Nursi, hapishaneyi bir medrese olarak görmüş, yüz yüze görüşmelerine izin verilmemesine rağmen, bir çatı altında olmanın imkânından yararlanarak, gizlice yazdığı mektuplarla, talebeleriyle temas kurup, onların birliğini muhafaza etmeye çalışırken, ortaya

koyduğu düsturlarla, aynı zamanda yeni bir hizmet tarzı geliştirmiştir. Hapishaneden çıktıktan sonra, talebelerin birbirleriyle ve Bediüzzaman'la irtibatları gelişerek devam etmiş, hapishane ve mahkemeler tekrarlandıkça, hizmet düsturları çerçevesinde oluşan bağları daha da kuvvetlenmiş ve mütesanit cemaat ruhu oluşmuştur. Bu çalışmada Bediüzzaman'ın hapishanelerde talebelerine yazdığı mektupları değerlendirerek, onun bu olumsuz şartları nasıl bir imkâna dönüştürdüğü ve nasıl bir hizmet tarzı ortaya koyduğu incelenecektir.

3. Nur Talebelerinin Hapsedilmesinin Maksadı

Said Nursi, eserlerini kaleme alırken, materyalist felsefeyle üretilen bilgileri esas alarak, İslam'ın değerlerine hücum eden Avrupalı filozofları ve sömürgeci siyasi hedeflerine ulaşmak için *"Bu Kur'an Müslümanların elinde varken, biz onlara hakikî hâkim olamayız. Bunun kaldırılmasına ve çürütülmesine çalışmalıyız"* diyen İngiltere Sömürgeler Bakanı gibi devlet adamlarını muhatap alıyordu (Nursi, 1987. s. 223). Türkiye'de de zındıka komitesi adını verdiği gizli bir teşkilat (Nursi, 1987. s. 509), toplumun dinle olan her türlü bağı koparmayı hedeflemiş, devlet kurumlarına sızan adamları vasıtasıyla, Hükümeti kışkırtıyor ve her türlü dini faaliyeti boğmaya çalışıyordu (Nursî, 1988. s. 342-382). Said Nursi, yedi yüz yıl İslam'a hizmet eden Türk milletinin, İslam'ın değerlerinden vaz geçemeyeceğini düşünüyor (Nursî, 1988. s. 596) ve doğrudan devleti ve devleti yöneten kadroları hedef almıyordu. Dolayısıyla yazdığı eserlerin mevcut kanunlara göre suç teşkil etmediğini biliyordu. Nitekim mahkemelerin sonunda, sadece İslam hukukunun tesettür, çok evlilik ve miras meselelerindeki hükümlerine karşı, Avrupa'da başlayıp, Türkiye'de de bazı çevrelerde sürdürülen hücumlara cevap olarak, İslam'ın hukukunu müdafaa sadedinde yazdığı bir iki risale bahane edilerek, inkılap kanunlarına aykırılık değerlendirmesi (Weld, 2006. s. 287) ile küçük bir ceza verilebilmiştir. Böyle olmasına rağmen neden hapsediliyorlar? Bediüzzaman bu soruya şu cevabı verir: *"O zındıklar, Risale-i Nur'u ve şakirdlerini tarîkate ve bilhâssa Nakşî Tarîkatına kıyas edip, o ehl-i tarîkatı mağlub ettikleri plânlar ile bizleri çürütmek ve dağıtmak fikriyle bu hücumu yaptılar"* (Nursî, 1988. s. 302). Hakikaten 1925 yılında tarikatların yasaklanması ve tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra, tarikatlara karşı bir sindirme operasyonu yapılmış; her

türlü tarikat faaliyeti, inkılap kanununa muhalefet suçlamasıyla engellenmeye çalışılmıştır. Yapısı gereği, bir şeyhin etrafında şekillenen tarikatlar, şeyhi tutuklayıp onun kişisel zaafalarını ortaya çıkararak veya korkutarak, etrafındaki müritleri ondan soğutmak ve dağıtmak suretiyle, önemli ölçüde zayıflatılmıştır. Bediüzzaman, aynı yöntemle, Nur Talebelerinin de dağıtılmak istendiğini söyleyecek, ancak Nur Hizmetinin bir tarikat olmadığını hatırlatarak, bu yöntemle dağıtılamayacağını ifade edecektir.

Bediüzzaman'la birlikte hapse konulan Nur Talebeleri, farklı memleketlerden getirilmişlerdi ve büyük bir bölümü birbirlerini yakinen tanımıyordu. Çünkü herhangi bir eğitim kurumunun çatısı altında, belli bir eğitim alma imkânları olmadığı gibi sık sık görüşmeleri de mümkün olamamıştı. Ancak hizmetle ilgili olarak, kitap alıp-vermek gibi vesilelerle, posta vasıtasıyla veya yüz yüze irtibatları olabiliyordu. Ortak yönleri dini ve imanî meseleleri merak edip, anlamak için gayret göstermek olmakla beraber, meslekleri ve meşrepleri farklı insanlardı. Çeşitli yaş gruplarına mensup olan talebelerin sosyal ve ekonomik durumları da farklılık arz ediyordu.

4. Nur Talebelerinin Birliğini Bozmak İçin Yapılan Plan

Bediüzzaman, kendi belirlediği çerçeve dışında bir dini hizmet yapılmasını istemeyen Hükümetin, hapishane ve mahkeme sürecini, bir yıldırma, sindirme ve cezalandırma aracı olarak kullanıp, Nur Risaleleri etrafında gelişen iman ve Kur'an hizmetini sona erdirmek için şunları yaptığını belirtmektedir:

1. Kanunen ceza verilmesine bile hapishaneye koymak suretiyle ürkütme ve korkutma.
2. Nur Risaleleri ile dine hizmet mesleğinin muhtemel olumsuz yönlerini göstermek.
3. Hapishane şartlarında, başta Bediüzzaman olmak üzere, Nur Hizmetinde bulunan önderleri ve talebeleri, bazı asılsız iftiralar ve isnatlarla kusurlu gösterip, ihanetlerle çürütüp, onların birbirlerine saygısını ve bağlılığını zayıflatıp, tesanütlerini kırmak.
4. Materyalist düşünceye dayanarak gelişen Batı medeniyetinin üstünlüğünü göstererek,

a. Dini değerleri hafife alarak, insanları ondan vazgeçirmeye çalışmak.

b. İnsanların heveslerini okşayan cazibedar eğlenceleri güzel gösterip, talebelerin manevi hayatlarına zarar verecek lüzumsuz alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak.

c. Tarikatlar gibi dine ve imana hizmet mesleğinin de modern bilimin ve felsefenin bazı düsturlarına uygun düşmediği iddiasıyla, talebeleri hizmetten vazgeçirmek.

5. Hapishaneye sokulan yalancı ve casus bir mahpus vasıtasıyla, özellikle hizmette öne çıkan talebelerin, meşrep veya fikir ihtilaflarını ön plana çıkararak, onların birbirinden uzaklaşmasını sağlamak, gençlerin ahlaklarını bozmak suretiyle, hem talebelerin birbirleriyle olan dayanışmasını ve hem de diğer mahpuslarla olan iyi ilişkilerini bozmak.

6. Mahkemeleri sebepsiz yere uzatmak suretiyle talebeleri usandırmakla sarsmak ve nazik ve tahammülsüzleri evhamlandırmak ve Hizmet-i Nuriyeden vazgeçirmek (Nursî, 1988. s. 302, 315, 500, 504, 511).

5. Hapishaneye Koymakla Ulaşılmak İstenen Hedefler

Said Nursi, Hükümetin ulaşmak istediği hedefleri şöylece belirlemiştir:

1. Bediüzzaman hakkında asılsız haberler ortaya atmak ve mesnetsiz suçlamalar yapmak suretiyle, talebeler nezdindeki saygınlığını ortadan kaldırmak (Nursi, 1988. s. 302).

2. Özellikle hizmette ön plana çıkmış bulunan talebelerin (*haslar*) meşrep ve fikir farklılıklarını kullanarak aralarına soğukluk vermek ve dayanışmalarını kırmak (Nursi, 1988. s. 500-501, 504, 511-512).

3. Ailevi problemler, hastalık ve sabırsızlık gibi şahsi problemler ve benzeri sebeplerle vehimli talebelerin bu vehimlerini kullanmak suretiyle, Nur Talebelerinin Üstat'larından, eserleri okumaktan ve diğer talebelerden uzaklaşmalarını sağlamak (Nursi, 1988. 500-501, 504).

6. Hapishanede Oluşturulan Baskılara Karşı Bediüzzaman'ın Tedbirleri

6.1. Hapishanede Toplanmayı Faydalı Görme

Bediüzzaman, yazdığı eserlerle üstatlık ettiği hizmetin merkezine, kendi şahsını koymak yerine (Karabaşoğlu, 2006. s. 413), ilhamını, başta Kur'an olmak üzere, İslam'ın temel kaynaklarından alan hakikatler mecmuası olan, Nur Risalelerini koymuştur. İslam düşmanlarının İslam'a ve Kur'an'a yaptığı hücumlar karşısında, hakikatleri anlamaya en çok kendisinin ihtiyacı olduğu bilinciyle hareket etmiş ve hakikatleri anlamak için temel İslam bilimlerine ait kitaplar gibi modern bilimin temel eserlerini de talim etmiştir. Allah da hakikatleri ona ikram, ihsan ve ilham etmiştir (Nursi, 1991. s. 374-377). Bu hakikatlerin kaybolmaması için de onları kaleme almış, ihtiyacı olanlar da, ondan alarak çoğaltmışlar ve böylece eserler elden ele yayılmıştır. Bu bakımdan Said Nursi, kendisinin de bir talebe (Karabaşoğlu, 2006. s. 407) olduğunu ifade etmiş (Nursi, 1991. s. 426; Nursi, 1993b. s. 89) ve hizmetin hayatıyla kaim olmadığını vurgulamıştır (Nursi, 1991. s. 424). Nur Talebelerinin hapishane ve mahkeme safahatını, hizmete zarar gelmeden atlatmalarını sağlamanın ötesinde, bu süreçten faydalanarak çıkmalarını temin etmek isteyen Bediüzzaman, onlara nasihatte bulunmadan önce, *"nefsini ıslah edemeyen başkasını ıslah edemez"* (Nursi, 1985. s. 269) hakikatinden hareketle, kendisi üzerinde değerlendirme yapmış ve bu musibetin kendisi için faydalı olduğunu ifade etmiştir.

6.1.1. Hapishanenin Kendisine Ait Faydaları

Bediüzzaman, hapis hayatının hizmet ve Allah'a kulluk bakımından daha faydalı olabileceği düşüncesinden hareketle, Allah'ın bir inayeti olarak gördüğü bu musibeti, sabırla karşılamak gerektiğini ve şu bakımlardan kendisi için de çok faydalı olacağını ifade etmiştir:

1. İbadetlere verilen sevabın kat kat arttığı Ramazan ayında, ciddi bir niyaz ile ibadet etme imkânı bulmuştur.

2. Dışarıda görüşemediği talebeleriyle, hapishanede de olsa görüşmesi, çekilen zahmetlere değmektedir.

3. Tutukluluk ve hapishane sürecinde, birçok inayetle karşılaşmış ve bu durumu şükürle karşılamak gerektiğini söylemiştir.

4. Adliye mensuplarının, cezalandırmak kastıyla da olsa, eserleri okumuş olmaları büyük bir fütuhata vesile olacaktır.

6.1.2. Hapishanenin Talebelere ve Hizmete Faydası

1. Hapishane süreci, Nur Talebelerinin de hayatlarının en önemli gayelerinden biri olan Risale-i Nurun neşri bakımından faydalı olacağından, sabırla karşılanmalıdır (Nursi, 1988. s. 294, 531-532).

2. Hapishanedeki birliktelik, Nur Talebeleri arasındaki kardeşlik bağlarının kuvvetlenmesine vesile olacaktır.

3. Çok sevaba vesile olacaktır(Nursi, 1988. s. 294, 531-532).

4. Âlimler Peygamberlerin varisleridir (Nevevî. 2013. s. 3/15). Risale-i Nurun şahs-ı manevisi de *"iki hayatı imha eden küfr-ü mutlaka"* (Nursi, 1988. s. 296) karşı verdiği mücadele ile Peygamberlerin varisi olduğunu ispat etmiştir. İnsanlık tarihi boyunca, Peygamberler ve onların davalarının taşıyıcıları, büyük zahmetlerle karşı karşıya kalmışlar, önlerine konulan türlü engelleri aşmak zorunda kalmışlardır. Böyle büyük bir davayı omuzuna alan Nur Talebelerinin, hapis musibetine maruz kalmaları elbette üzücüdür. Ancak şimdiye kadar bu davaya hizmet edenlerin çektikleri sıkıntılar düşünülürse, bu musibetin oldukça hafif kaldığı görülecektir. O halde asıl hayat olan ahirette verilecek yüksek mükâfat düşünülüp, her işini hikmetle ve merhametle yapan Allah'ın takdiri rıza ile ve sevinçle karşılanmalı, onun rahmetine ve hikmetine itimat edilmeli ve onun izniyle olan bu musibet de şevkle, sabırla ve şükürle karşılanmalıdır (Nursi, 1988. 296, 531-532).

5. Nur Risalelerini yazarak çoğaltma konusunda öncülerden olan Hafız Tefvik'i konu ederek yazdığı bir mektubunda, hapishaneye düşmeden önce çeşitli mânialar yüzünden risaleleri yazamadığı için bunun yüksek faydalarından mahrum kaldığı ifade edilmiş; hapishaneye düştükten sonra, tekrar risaleleri yazmaya başlamakla, hizmetteki eski makamına kavuştuğu belirtilmiş, böyle bir sevaba vesile olduğu için, hapishanede çekilen sıkıntılara karşı sabır ve şükür tavsiyesinde bulunmuştur (Nursi, 1988. s. 299-300).

6. Başlarında üstatları olmak üzere, Nur Talebelerinin çektikleri zahmetler rahmetlere dönmüştür.

7. Mademki kader-i ilahi adaletle tecelli ediyor, ondan razı olmak ve ona teslim olmak insana ferah verecektir.

8. Dünya hayatı geçici olduğuna göre, musibetlerin sona ermesi, kazandırdığı sevap bakımından lezzet verecektir.

9. Nur Talebelerinin Allah'ın inayetine mazhar olduğu düşünülmeli ve Allah'ın takdirine karışılmamalıdır.

10. Hapishane sürecinin küçük meşakkatler ve zararlarla atlatılmış olduğu da düşünülmeli, elem yerine sabır ve şükürle karşılanmalıdır (Nursi, 1988. s. 531-532).

6.2. Musibete Sebep Olanların Suçlanmaması

Nur Talebeleri ya bir talebenin elinde bir kitap bulunması veya iki kişinin bir araya gelip sohbet etmesi gibi bahanelerle hapsedilmişlerdir. Hal böyle olunca, talebeler birbirlerini ihtiyatsızlık veya başka sebeplerle suçlayabilecek, bu da aralarındaki sevgiyi ve kardeşliği bozabilecektir ki, onları hapse koymanın bir sebebi de bu sıkıcı ve sıkıntılı ortamda, birbirine düşürmek ve aralarındaki yardımlaşmayı ve dayanışmayı bozarak, hizmeti akamete uğratmaktır.

Bu plana karşılık, başka din adamlarının da hapsedildiklerini hatırlatan Said Nursi, *"bu musibetin geniş ve dehşetli plânı çoktan kurulmuştu"* diyerek, Hükümetin hazırlığını hissettiğini ancak önüne geçmek için çare bulamadığını söyleyerek; bu şartlar altında şu veya bu kişinin şahsi hatası dolayısıyla böyle bir musibetin meydana geldiğini düşünmenin yanlış olduğunu ifade edecek (Nursi, 1988. s. 322-323) ve hapishaneye girmeye sebep olanların suçlanmamaları gerektiğini söyleyecektir. Bu halin geçici olduğunu söyleyerek, müteessir olunmaması gerektiğini ifade edecek (Nursi, 1988. s. 294) ve bu musibeti alt etmenin yolunun, tesanütü muhafaza etmekten geçtiğini vurgulayacaktır (Nursi, 1988. s. 310).

6.3. Musibetin Kaderle Takdir Edilmiş Olduğunu Bilip Teslim Olmak

Bediüzzaman'a göre Nur Risalelerini okuyan talebeler, Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıdıktan sonra, onun izni olmaksızın bir yaprağın bile dalından düşmeyeceğinin (Kur'an-ı Kerim, 1993. 6/59) bilincindedirler. O halde bu hapis musibeti de her işini sonsuz merhametiyle ve hikmetle yapan ve yaratan Allah'ın izniyle, kader programı dairesinde gerçekleştiğine göre (Kur'an-ı

Kerim, 1993. 15/21), bu kader programı çerçevesinde *“başa gelen her şey rıza ile sevinç ile rahmetine, hikmetine itimad ile”* (Nursi, 1988. s. 296, 322) karşılanmalıdır.

Bediüzzaman’a göre Hükümet, Nur Talebelerinin aralarında gösterdikleri kuvvetli tesanütten ve Allah’ın rızasını kazanma yolunda her türlü fedakârlığı göstererek yaptıkları din hizmetinden korkmuş, bu yüzden onları hapse atarak, birliklerini bozmak istemiştir. Cenab-ı Hak ise *“herkes kendi başına bu kudsî hizmete tam ihlas ve tam tesanüd ile tam liyakat göstermediğinden”* onları şiddetli bir imtihana tâbi tutmuş; elmasların, şişelerden; sıddık fedakârların, mütereddit sebatsızlardan ve hâlis muhlislerin, benlik ve menfaatini bırakmayanlardan ayrılmasını murat etmiştir. Böylece kendi dinini ayakta tutacak hizmet, daha da saffet bulacak ve kuvvetlenecektir. Öyleyse kader-i ilahinin tecellisi, Nur Talebeleri hakkında *“ayn-ı adalet içinde ayn-ı merhamettir”*. Böylece birbirine müştak kardeşler, bir meclise gelmişler, zahmetleri ibadete ve zayıatları sadakaya çevrilmiştir; yazdıkları risaleler, herkesin dikkatini çekmiş bu da eserlerin tanınmasına vesile olmuştur. Mademki dünya hayatı geçicidir ve insanların hayatı her zaman rahat içinde devam etmiyor; hapishane ve mahkeme sürecinde yaşanan sıkıntıların, bir imtihan vesilesiyle başa geldiği bilinmeli, kazandıracağı yüksek neticeler düşünülerek, sabır ve tahammülle karşılanmalıdır. Nur Talebelerinin burada göstereceği sebat ve metanet, aynı zamanda bütün müminler için de bir dayanak noktası olacaktır (Nursi, 1988. s. 300-301).

Mektuplarında, ailelerinin ve çoluk çocuklarının geçimini düşünen talebelere, insanların çoğunun kendilerinden daha sıkıntılı bir hayat geçirdiklerini düşünerek, kendi durumlarına şükretmeleri gerektiği hatırlatılmıştır (Nursi, 1988. s. 314).

6.4. Musibeti Bir Nevi Hastalık Bilmek

Said Nursi, hapis musibetini içtimai bir nevi hastalığa benzetmiştir. Nasıl ki hastalığın gelmesini önlemek mümkün değildir, hastalık ancak sabırla ve manevi, uhrevi faydalarını düşünmekle hafifleşirse, bu musibet de böyle davranmakla hafifleşir. Her musibet gibi bu da geçecektir, *“bu saatten evvel bütün musibet zamanının elemi gitmiş; hem sevabı, hem hayrı,*

hem dünyevî ve uhrevî ve imanî ve Kur'anî faideleri" düşünölmeli ve şükredilmelidir. Gelecek zamanlar ise madem henüz gelmemiştir, tevehhüm ile yoktan elem almanın rahmet ve kader-i ilahiyeye itimatsızlık olduğu düşünölmeli ve sabredilmelidir (Nursi, 1988. s. 313).

6.5. Takdir-i İlahi ile Hapishaneye Sevk Edilmenin Hikmetleri

Bediüzzaman, Cenab-ı Allah'ın takdiriyle hapishaneye düşmenin, iman hakikatlerinin neşrine vesile olması cihetiyle, bir hikmet ve adalet tecellisi olduğunu ifade etmiştir. Asırlardır İslam medeniyeti içinde yaşayan ve bu medeniyete bayraktarlık yapan Türk milleti, medreselerin kapatılması ve dini öğretime sınırlamalar getirilmesiyle, bir anda dinini öğrenebileceği kurumlardan mahrum kaldığı gibi harf devrimi ve başka sebeplerle, dinini öğrenebileceği kaynaklara da ulaşamıyordu. İslamiyet'in emirlerini yerine getirmek ve yasakladıklarından kaçınmak konusunda da ciddi engeller bulunuyordu. Bu şartlar altında, Nur Talebelerinin hapse atılması, ülkede, bütün dikkatlerin bunlar üzerinde toplanmasına sebep oldu. İman ve İslamiyet'in gereklerini yerine getiremedikleri için ümitsizlik içinde olan Müslöman halkın, birçok baskıya ve tehdide rağmen, dinin emirlerini samimiyetle yerine getiren dindar insanları görmeleri, inançlarının gereklerine göre yaşama bakımından, kuvve-i maneviyelerini artıracaktı. Çeşitli sebeplerle hapse düşmüş ve ciddi bir teselliye muhtaç mahpuslarla doğrudan temas kurulacak, lisanla tebliğde bulunulduğu gibi özellikle namaz ibadetinde gösterilecek özenle, daha etkili olan hal dili ile de tebliğde bulunulacaktır (Nursi, 1988. s. 306-307).

Mahpuslar gibi adliye mensupları ve hapishane görevlileri de cezalandırmak kastıyla da olsa, Nur Risalelerini okuyacaklar ve iman hakikatlerine muhatap olacaklardır ki, hayatlarının en büyük gayesi bu eserleri neşretmek olan Nur Talebelerinin normal şartlar altında, eserleri okumak üzere bu memurlara ulaştırması oldukça zor görünmektedir. Hem eserlerin okunması ve hem de talebelerin hallerinin müşahede edilmesi, temiz vicdanları harekete geçirecek, bu da hizmete vesile olacaktır (Nursi, 1988. s. 306-307).

Bediüzzaman ve Nur Talebeleri hapisane dışında da sürekli gözetim ve denetim altında bulunduruluyordu. Güvenlik güçleri ve kamu görevlileri kimi zaman üstlerine hoş görünmek ve terfi etmek gibi düşüncelerle, kimi zaman amirlerinden gelen baskılar yüzünden, hukuk kurallarını hiçe sayarak, Nur Talebeleri üzerindeki baskıyı artırıyorlardı. Bu baskılar karşısında talebeler, zaman zaman Nur Risaleleri ve Bediüzzaman'la alakalarının olmadığını göstermek gibi davranışlarda bulunmak zorunda kalabiliyorlardı. Şimdi hapse düşmüşler ve Nur Risaleleriyle alakaları apaçık ortaya çıkmıştır. Bundan sonra merdane üstatlarının arkasında duracaklar ve hukuk kurallarına dayanarak, Nur Hizmetinin müdafaasını yapacaklardır (Nursi, 1988. s. 313-314).

Hapishaneye düşmenin önemli bir diğer hikmeti de Nur Talebelerinin hizmete bağlılıklarında samimiyetlerinin ortaya çıkmasını, hizmetle olan irtibatlarının *"hiçbir hile, hiçbir enaniyet, hiçbir garaz, hiçbir dünyevî, uhrevî ve şahsî menfaat karışmayarak, tam hâlis, hak ve hakikattan"* geldiğinin görülmesini sağlamaktır (Nursi, 1988. s. 522).

Hapishane ve mahkeme süreçlerinin bir faydası da cezalandırmak maksadıyla inceden inceye tetkik edilen Nur Risalelerinin mevcut kanunlara aykırılık oluşturmadığının; Nur Talebelerinin faaliyetlerinin de siyasi bir örgütlenme olmayıp, herhangi bir siyasi hedefinin bulunmadığının, başka devletlerle devletin ve milletin aleyhine kurulmuş herhangi bir ilişkisinin bulunmadığının mahkeme eliyle anlaşılmasıdır. Böylece imana ve Kur'an'a hizmet dışında bir gaye olmadığı anlaşılacakla, halk samimi olarak eserlere ilgi duyacak, bu da neşriyata vesile olacaktır (Nursi, 1988. s. 522-523).

6.6. Hapishaneyi Medreseye Çevirmek

Bediüzzaman'ın gençlik yıllarından itibaren gerçekleştirmek istediği ideallerinden birisi, Mısır'daki Ezher Üniversitesi gibi, merkezi Doğu Anadolu'da olan, bir medrese kurmaktı. Bu medresede fen bilimleri ile temel İslam bilimleri birlikte okutulacak ve böylece din ve bilimin çatışması önlenmekle, bilimle meşgul olanların dinden uzaklaşması, inanç sisteminin de skolastikleşmesi engellenmiş olacaktı. II. Meşrutiyet döneminde, Van'da temeli atılmış ve ilk Büyük Millet Meclisinde de tesisi için

tahsisat ayrılmış olmasına rağmen, medreselerin kapatılması ve başka gelişmeler yüzünden, kurulması mümkün olmamıştı. Said Nursi, bu düşüncesinden vazgeçmedi. Yazdığı eserlerin elden ele yazılarak çoğaltılması ve imkânlar ölçüsünde, bir araya gelinerek mütalaalarının yapılmasıyla, bir anlamda, eserlerindeki hakikatlerin tedrisatı da yapılmış oluyordu. Nur Talebeleri arasında fen bilimleri okumuş eğitilmiş insanlar da bulunuyordu. Bu talebelerin Nur Risalelerini de tahsil etmeleriyle Bediüzzaman'ın yıllardır tahakkuku için gayret gösterdiği Medresetüzzehra projesi başka bir tarzda hayata geçmiş oluyordu. Bu yeni yapı Medrese-i Nuriye olarak adlandırılacaktır (Nursi, 1993b. s. 251). Ancak Bediüzzaman'ın sürgün hayatı ve Nur Talebelerinin sürekli takip ve gözetim altında bulundurulmaları yüzünden, bir araya gelmeleri ve birlikte ders okumaları oldukça zor oluyordu. Şimdi ise Hükümet onları bir çatı altında toplamıştı ki, dışarıda böyle bir araya gelmeleri adeta imkânsız bulunuyordu. İşte Bediüzzaman, hapishanenin ağır şartları altında da olsa bir arada olmalarını, Medrese-i Yusufiye olarak nitelendirmiş ve talebelerine olumsuz hapishane şartlarını, birlikte olmanın avantajına dönüştürmeyi telkin etmiş ve bunun bir inayet olduğunu bildirmiştir. Böylece diğer mahpuslar tarafından, "hocalar" diye hürmetle anılan Nur Talebelerinin birer müderris, hapishanelerin de medrese hükmüne geçeceğini hatırlatmış ve Nur Risalelerinin mütalaa ve müzakere edilmesini tavsiye etmiştir (Nursi, 1988. s. 313-314).

6.7. Hapishane Toplanmaya Vesile Oldu, Toplanmanın Faydası

Bediüzzaman ve Nur Talebeleri sürekli gözetim ve denetim altında bulundurulduklarından, bir-iki kişi ile buluşmalar bile, takip ediliyorlar ve baskı altında tutuluyorlardı. Üstelik talebelerin bir kısmı farklı memleketlerde ve ekonomik imkânlardan mahrum olarak yaşıyordu. Hâlbuki siyasette, ticaretle, sanatta ve sosyal hayatta bir hizmette bulunanların, bir kongrede toplanmaları gibi, Nur Talebeleri de bir araya gelmeli idi. Bu temel ihtiyaç, devlet eliyle hapishanede toplanmalarıyla, Allah'ın inayetiyle masrafsız olarak gerçekleşmiştir. Bu birlikteliğin Nur Hizmeti için çok faydası, Nur Talebeleri için de çok sevabı olacaktır (Nursi, 1988. s. 491).

Hapishaneye girmenin bir diğer faydası, samimi dostlarla görüşmüş olmanın getireceği ruhi, hali ve kalbi rahatlaktır. Dünyada harplerin devam ettiği ve ülkede de siyasi ve ekonomik problemler dolayısıyla, birçok sıkıntının yaşandığı bir dönemde, hapishanede de olsa, samimi dindarlarla bir arada olmanın getireceği rahatlık, burada çekilen sıkıntıları hiçe indirecektir (Nursi, 1988. s. 310).

Üstatlarıyla birlikte Nur Talebelerinin hapishaneye atılması ve ağır ceza mahkemesinde yargılanması hem ülke içinde hem de diğer Müslüman ülkelerde duyulmuş ve dikkatlerin burada yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Böylece mahkeme süreci vesilesiyle İslam'ın meselelerinin tartışılmış olması, aynı zamanda, onun hakikatlerinin neşredilmesi sonucunu da ortaya çıkarmıştır (Nursi, 1988. s. 502).

Nur Talebelerinin, mahkeme sebebiyle hapishanede toplanmalarının bir başka faydası da, birlik ruhunun oluşmasıdır. Farklı şehirlerde yaşayan ve küçük de olsa düşünce ve meşrep farklılıkları olan talebeler, hapishane ortamında bir araya gelmişler, fikir ayrılıkları ortaya çıktıkça, Bediüzzaman'ın hassas ikazları sonucunda, hususi meşreplerinden ve fikirlerinden feragat etmek suretiyle, cemaatin şahs-ı manevisine tabi olmuşlardır. Böylece, Nur Talebelerinin, bu musibeti, *"takvadarane ve riyazetkârane"* sabır içinde şükürle karşılamaları, müminlerin imanlarını muhafazada bir dayanak noktası oluşturduğu gibi muarızlarına karşı da sağlam bir duruş sergilemelerini sağlamıştır. Böyle bir netice için *"bin sıkıntı ve meşakkat dahi olsa ehemmiyeti yoktur"* (Nursi, 1988. s. 503).

6.8. Hapishane Bir Nevi Riyazettir, Günahlardan Kurtarıyor

Başka toplumlarda ve dinlerde de olduğu gibi İslam medeniyetinde de özellikle tasavvuf ve tarikat geleneğinde riyazet, oldukça yaygın olarak kullanılan bir nefis terbiyesi metodudur. *"Nefsin şehvet denilen beden ve dünya ile ilgili arzularını kırmak, bunları etkisiz hale getirmek, nefsi aklın ve dinin tespit ettiği sınırlar içinde tutmak"* şeklinde de tanımlanan riyazetle, nefsin yeme içme ve cinsel arzularını; mal mülk, makam mevki, şan şöhrat gibi dünyevî talep ve tutkularını denetim altında tutmak esastır (Uludağ, 2008. s. 143-144).

Said Nursi, dine hizmet mesleği olarak tarikatı esas almamasına rağmen, ideal Müslümanın kazanması gereken takva ve amel-i salih mertebesine ulaşmanın bir yöntemi olarak riyazeti, kendi hayatında zaman zaman uygulamıştır (Nursi, 1987. s. 39). İnsanların, sosyal hayatın hengâmesi içinde, çoklukla günahlara maruz kaldığını nazara veren Bediüzzaman, Nur Talebelerinin hapishaneye düşmekle, günahlara maruz kalmaktan korunmuş olacaklarını hatırlatmış ve hapis hayatının bir nevi riyazet sayılması gerektiğini söyleyerek, buradan manevi kazançlar elde ederek çıkabileceklerini vurgulamıştır. Talebelerine, kendi iradelerinin dışında gerçekleşen bu hadise sebebiyle, riyazete göre çok daha rahat olmalarına karşılık, çok daha fazla fazilet ve sevap kazanacaklarını düşünerek, hapis musibetini sabırla ve şükürle karşılamaları gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur (Nursi, 1988. s. 299).

Sadece Nur Talebelerine değil, diğer mahpuslara da nasihatlerde bulunan Said Nursi, hapishanenin zaten birçok günahın işlenmesine mâni olduğunu vurgulayarak; bu durumdan faydalanabilmek için, hapse sebebiyet veren günahlardan tövbe etmelerini ve başta namaz olarak ibadetlerini yerine getirmelerini tavsiye etmiştir (Nursi, 1988. s. 478-481).

7. Topluluğu Mütesanit Cemaate Dönüştüren Unsurlar

Bediüzzaman, modern çağların toplumsal özelliklerini tespit ederek, bu özelliklere uygun bir hizmet modeli geliştirmiştir. Sanayi inkılâbından önce tarım toplumunun özelliklerine göre yaşayan insanlar, hayatlarını genellikle yaşadıkları topraklara ve o topraklar üzerindeki aşiret, tarikat vb. toplumsal çevreye bağlı olarak sürdürmek zorunda kalıyorlardı (Tekin, 2004. s. 110). Genel olarak itaat duygusunun yaygın olduğu bu dönemlerde, dini veya sosyal yapıların önderleri de insanlar üzerinde oldukça etkin oluyorlardı. Sanayi toplumuna geçmekle birlikte, çoğunlukla şehirlerde yaşamaya başlayan insanlar, doğdukları toplumsal çevrenin sınırları içinde yaşamak zorunda olmaktan kurtulmuşlar, bu da beraberinde bireyselleşmeyi ve hürriyeti (Nursi, 2013. s. 526) getirmiştir. Böylece, insanlar, yaşamak istediği şehri, yapmak istediği işi ve beraber olmak istediği toplumsal çevreyi seçme imkânına, daha fazla sahip olmuşlardır (Tekin, 2004. s. 109). İnsanlar, kendi tercihleriyle katıldıkları sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla, kendilerini ifade etmeye, yine kendi iradeleri ile

kurdukları şirketler vasıtasıyla, ekonomik faaliyetlerde bulunmaya başlamışlar; ortaklık ve iş bölümü sayesinde de çok yüksek karlar elde edebilmişlerdir⁶. Bu durumu tespit eden Bediüzzaman, artık bireylerin, manevi hayatlarıyla ilgili tercihlerde bulunurken, hür iradelerini bir şahsa (mesela şeyh) teslim edip ve onun talimatlarını, sorgulamadan uygulamak istemeyeceğini görerek, manevi hizmetlerin yürütülmesinde de şirketleşmeyi (şirket-i maneviye) (Nursi, 1986. s. 164-165) lüzumlu görmüş ve bu hakikati ifade etmek üzere “*zaman cemaat zamanıdır*” (Nursi, 1993b. s. 6) demiştir.

Nasıl ki maddi şirketlere ortak olmak için, insanlar kendi iradeleriyle bir seçimde bulunabiliyor ve borsa vasıtasıyla görmediği, tanımadığı insanlarla da ortak olabiliyor ve hisseleri oranında kâr elde edebiliyorsa; manevi hizmetlerde de kendi iradesiyle dâhil olduğu cemaat vasıtasıyla, hizmete katılabilir ve o hizmetin sevabının tamamına da ortak olabilir. Çünkü manevi hizmetler, nur gibi olduğu için, birinin faydalanması diğerlerinin istifadesini azaltmaz. Tıpkı duvarları ayna ile kaplı olan bir odanın ortasında, iş bölümüyle beraberce yakılan bir ışığın, bütün aynaları aynı oranda aydınlatması gibi, manevi ortaklıkta da sevaplar bölünmeden bütün ortaklara aynen gidebilir. Bu büyük kardan istifade edebilmenin şartı, topluluğa olan ihtiyacını tam hissetmekle, şahsi meziyetlerini ön plana çıkarmadan, tam bir dayanışma ruhuyla ve samimiyetle, diğerleriyle iş birliği yapabilmektir (Nursi, 1986. s. 164-165). Böyle bir tavırla, insanların meziyetlerini cemaatle paylaşmaları halinde, meziyetlerin birleşmesinden, cemaat adına yeni yeteneklerin ortaya çıkacağını ifade eden Said Nursi, bu konuda kubbenin taşlarını örnek verir ve her bir taşın kubbedeki yerine razı olmakla, diğerleriyle dayanışma içine girerek, düşme tehlikesinden kurtulduğunu belirtir (Nursi, 1992b. s. 39). Bir taş, ben olmasam diğer taşlar düşer demek yerine, benim kubbedeki varlığım, diğer taşların varlığına ve vazifelerini yapmalarına bağlıdır diyerek, dayanışma ruhu ile vazifesini yerine getirdiğinde, kubbenin varlığı içinde, kendi varlığını korumuş olduğu gibi, kubbe olmanın ortaya çıkardığı bütün kârlardan da aynen faydalanacaktır.

---

⁶ Günümüzdeki cemaat yapıları ile ilgili olarak bkz: (Bayhan, 2005. s. 197-212)

İnsanlar, cemaat içinde meziyetleri ile ön plana çıktıklarında, iş onlardan beklenir, takdirler onlara sunulurken, bu meziyetleri ile ilgili işleri gizleyerek yaptıklarında, güzellikler cemaate mal edilecek, bu durum da cemaatin toplam kalitesini artıracaktır (Nursi, 1985. s. 720-721). Böylece, cemaatin her bir ferdi, cemaatin bütün meziyetlerine sahip olma mertebesine yükselecektir. Şahsi meziyetleri bir buz parçası gibi düşünecek olursak, bu buz parçası bir havuza atılıp eritildiği zaman, havuzla bütünleşecek ve havuzun büyümesine vesile olduğu gibi, havuzun bütün özelliklerini de kazanmış olacaktır. Bunun gibi şahsi meziyetlerini, samimi bir tesanütle, cemaatin meziyetlerine dönüştürdüğünde de şahsına ait bütün meziyetler, cemaate mal olduğu gibi, şahıs da cemaatin bütün meziyetlerine sahip olmanın yanında, cemaat olarak kazanılan sevapların tamamına da ortak olabilecektir (Nursi, 1986. s. 165).

7.1. Problemlerin Çözümünde Meşvereti Esas Almak

Bir cemaat teşekkül ettiğinde, acaba bu cemaatin idaresi nasıl olacaktır? Bu meselede İslam âleminin genel durumu maalesef pek de iç açıcı değildir. Bediüzzaman'ın, 1907'de, Şam'da bulunan Emeviyye Camii'nde, içinde 100 ilim ehlinin de bulunduğu 10.000 kişilik (Nursî, 2007b. s. 528) cemaate okuduğu hutbede ifade ettiği üzere, Müslüman toplumlar, maalesef "*çeşit çeşit sâri hastalıklar gibi intişar eden istibdat*" (Nursî, 2007b. s. 536) altında bulunmakta, kendi geleceklerini belirleme hakkından mahrum edilmekteydi. Bu durumu düzeltmenin yolunun, İslam dininin temel prensipleri çerçevesinde, tam bir eşitlik ve hürriyet ortamında meşveret usulünün⁷ yerleştirilmesinden geçtiğini ifade eden (Nursî, 2007b. s. 555) Bediüzzaman talebeleri ile münasebetlerini belirlerken, birçok defa meşveretten bahsetmiş; hatta kendi hayatı ile ilgili meselelerin çözümünü de talebelerinin meşveretine havale etmiş ve onların kararına tâbi olacağını belirtmiştir (Nursi, 1992a. s. 24). Böylece, geleneksel olarak, bir şeyhin liderliğinde ve onun tarafından idare edilen tarikat yapısının yerine, meşveretin esas alındığı ve cemaatin şahs-ı manevisinin idare ettiği bir cemaat yapısı tesis edilmiştir ki, bugün hala takipçilerinin büyük bir bölümünü oluşturan grup, meşveret cemaati olarak adlandırılmaktadır. Talebeleri arasında

---

⁷İslam'da meşveret usulü ve meşveret uygulamalarıyla ilgili örneklerin yer aldığı bir çalışma için bkz: Mehmedoğlu, (2006).

meşveret alışkanlığını yerleştirmek isteyen Bediüzzaman, hapisanede de sık sık meşverete vurgu yapmış, hizmetle ilgili bir mesele olduğunda veya talebelerin aralarında problemler ortaya çıktığında, hiyerarşik bir otoriteye müracaat etmek yerine “*şimdi siz, mabeyninizde münakaşasız bir meşveret ediniz*” (Nursi, 1988. s. 326-327) “*ihtiyat ve temkin ve meşveret etmek lâzımdır*” (Nursi, 1988. s. 535) gibi ikazlarda bulunmuştur.

7.2. Şahs-ı Manevinin İrşadı: Hapishanede Birbirinin Halleriyle Hâllenmek

Son yüzyıla kadar, İslam dünyasında, toplumların hayatını belirlemede, daha çok tasavvuf ve tarikatlar etkili olmuştur. Nefsin dünyevi meyillerinden uzaklaşarak, İslam dininin tavsiye ettiği güzel hasletlerle edeplenmek şeklinde tarif edilebilecek tasavvuf⁸, İslam dünyasında Hz. Peygamber devrinde başlamış, hicri II. asrın ortalarından itibaren, İslami ilimler arasına girmişti (Eraydın, 2001. s. 313). Sonraki yıllarda, belli bir disiplinle, tasavvufun amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla, tarikatlar ortaya çıkmıştır. Tarikatlar, genellikle bir tarikat pirinin neslinden gelen, mürşid-i kâmil bir şeyh tarafından idare edilirler. Şeyhte bulunması gereken temel özellikler, yol tecrübesi bulunmak; edepli, cömert ve tok gözlü olmak; haliyle örnek olabilmek; yumuşaklıkla terbiye mümkün iken şiddete meyletmemek; emrettiği şeyi önce kendisi yapmak, yasakladıkları şeylerden öncelikle kendisi sakınan olmak şeklinde tanımlanmıştır (Öngören, 2010. s. 50-52). Tarikatın hedeflerine ulaşmak isteyen bir mürid, her haliyle şeyhine teslim olmalı (Eraydın, 2001. s. 334-335), muhabbetle ona bağlanmalı⁹, mürşidinde fani olmalı, kendisine baktığı zaman şeyhini görmelidir (Eraydın, 2001. s. 357-358). Böyle bir yapıda nazarlar tamamen şeyhe yönelecek, ideal model olarak ona bakılacaktır. Tarikatlar insanların zayıf yanlarını terbiye ederek, onları kemale erdirecek yöntemler geliştirmişler¹⁰ ve şeyhlerde uzun tecrübeler ve ağır

---

⁸ Tasavvufun tanımı ile ilgili olarak bkz: Öngören (Tasavvuf, 2011. s. 119 vd.)

⁹ Müridin şeyhine olan muhabbeti ve bunun ölçüleri ile ilgili olarak bkz: (Rabbani, 2013. s. 118, 119).

¹⁰ Bu yöntemler “*Hakka ulaşma yolunda belli tasavvufî âdâb ve erkânın uygulanması*” anlamında bir tasavvuf terimi olarak seyr-isülûk tabiriyle ifade edilmiştir (Uludağ, 2010. s. 127); İmam-ı Rabbani’nin seyr-isülûk tarifi ile ilgili olarak bkz: (Rabbani, 2013. s. 37-38).

imtihanlardan geçerek bu mertebeye ulaşmışlardır. İslam tarihinde yetişmiş büyük mürid-i kâmillerin çoğu da tarikat ocaklarında pişmiş ve kemale ermiştir. Ancak ismet sıfatına sahip peygamberler dışında, imtihan için dünyaya gönderilen insanların, her haliyle mükemmel olması beklenemez¹¹. Olumsuz örnek olmayayım diye, olduğundan daha iyi görünmek duygusuyla hareket edildiğinde de tasannu ve tekellüf (Nursi, 1992a. s. 200) gibi, İslam'ın hoş görmediği hallerin ortaya çıktığı görülmüştür¹².

Tek bir önderin modeliği yerine, şahs-ı manevinin önderliği ise, daha mükemmel bir modelik ortaya çıkarabilir. Yani cemaat mensupları, cemaattaki bireylerin kusurlarını nazara almadan, sadece onların güzel hasletlerini örnek alsın, bu güzel hasletlerin birleşmesinden, mükemmel bir şahs-ı manevi ortaya çıkabilir ve onun irşadı daha mükemmel neticeler verebilir. Bu aynı zamanda, insanların güzel yanlarını görmek, kusurlarıyla meşgul olmamak ahlakının yerleşmesini de sağlayabilir. Bunun başka bir faydası da kendisini geliştirmek isteyen şahsı merkeze alması, nefsinin terbiye etmede, iradesini kullanma yeteneğini geliştirmiş olmasıdır.

İşte Bediüzzaman, hapishane ortamında bir araya gelen talebelerinin arasında cemaat ruhunu oluşturabilmek için, hapishane şartlarını fırsata dönüştürmüş; hal dilinin sözden daha etkili olduğu gerçeğinden hareketle, talebelerine, birbirlerinin güzel seciyelerini örnek almalarını tavsiye etmiştir. Aslında sıkıcı ve sıkıntılı hapishane ortamında, daha çok insanların zayıf yanları ortaya çıkabilir. Bu sıkıntılar, sabırla ve sonunda elde edilecek manevi kazançlar düşünülerek, tahammülle karşılanmalıdır. Böylece, hem cemaatin arasında ortaya çıkan problemler daha kolay atlatılmış olacak ve hem de nefisler terbiye edilmiş olacaktır. Güzel hasletler ise örnek alınmalıdır. Böylece cemaat, bir öndere bağlanmak yerine, birbirlerine bağlanacak, önder konumundaki şahıs da kendisini olduğundan daha mükemmel göstermek gibi hallerden kurtulmuş olacaktır. Böyle yapılması halinde, hem talebelerin şahsi kemalatlarının inkişaf edeceğini, hem de hapishane musibetinin şiddetinin hafifleyeceğini düşünen Said Nursi, bir mektubunda, şu ifadelere yer verecektir: “her

---

¹¹ Şeyh ile mürit arasındaki ilişki ile ilgili bir değerlendirme için bkz: (Nursi, 1993b. s. 89)

¹² Bediüzzaman'ın Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında şeyhlerin durumu ile ilgili bir değerlendirmesi için bkz: (Nursi, 2007a. s. 499 vd.)

biriniz her birisine birer tesellici ve ahlâkta ve sabırda birer nümune-i imtisal ve tesanüd ve taltifte birer şefkatli kardeş ve ders müzakeresinde birer zeki muhatab ve mücîb ve güzel seciyelerin in'ikasında birer âyineol'unuz (Nursi, 1988. s. 30-306, 311-314).

7.3. Musibete Karşı Sabır ve Tahammülü Artırmanın Yolu: Risale-i Nur ile Meşguliyet

Birbirlerine düşürerek birliklerini bozmak ve hizmetten vazgeçmelerini sağlamak maksadıyla yapılan tazyiklere muhatap olan talebelerin sıkıntılarını hafifletmek gayesiyle, onlara tavsiyelerde bulunan Bediüzzaman, talebelerini risalelerle meşgul olmaya teşvik etmiştir. Böylece, Risale-i Nurun musibetler karşısında teselli veren hakikatleri hafızalara nakşedilmekle, sabır ve tahammül kuvveti artacak; aynı zamanda, Nur Talebelerini hapsederek, onların hizmetini akamete uğratmak isteyenlere, amaçlarına ulaşamayacakları fiilen gösterilmiş olacaktır (Nursi, 1988. s. 318, 500).

7.4. Hücumlara Karşı İhtiyatlı Olmak

Heyecanlı bir şekilde sohbet eden talebelerini dikkatle takip eden bir mahkûmu görmesi üzerine, dinleyenler arasında casuslar olabileceğini düşünen Nursî, onlara mektup yazarak ikaz etmiştir. Bunların, meseleleri abartarak, Nur Talebelerinin aleyhinde kullanabileceklerini söylemiş ve ihtiyatlı olmayı tavsiye etmiştir (Nursi, 1988. s. 530-531). Diğer mahpusların hem kendi aralarındaki problemlerde hem de Nur Talebeleri ile olan ilişkilerinde dikkatli olmayı, tartışmalara ve çatışmalara müdahil olmamayı ve tazyiklere karşı, aşırı tepki vermemeyi telkin etmiştir (Nursi, 1988. s. 315).

7.5. Müspet Hareket Tarzının Gereği Olarak Müdafaada Siyasetten ve Şiddetli Mübarezedden Kaçınmak

Siyasi amaçlara ulaşmak gayesiyle dini alet etmekle suçlanan Bediüzzaman, Nur Talebelerinin siyasi hiçbir amacı olmadığını ısrarla vurgularken, bir talebesinin mahkemede, *"mübarezekârane ve siyasetvari"* bir müdafaada bulunması üzerine yazdığı bir mektubunda, talebelerine de siyaseti çağrıştıracak davranışlarda bulunmamaları ve mahkeme müdafaalarında da siyasi rekabeti hatıra getirebilecek, şiddetli

tartışma tarzında tavırlar sergilememeleri yolunda, ihtarlarda bulunmuştur (Nursi, 1988. s. 537). İman ve Kur'an hizmeti yaparken siyasi meselelerden uzak durmak tavrı, hapishane şartları dolayısıyla alınmış geçici bir tavır değil, hizmetin tamamen Allah rızasını esas tutan¹³ yüce gayesini haleldar etmemek için takınılmış, genel bir tutumdur. Bununla birlikte, hapishanenin nazik ortamında, daha da dikkatli olunması tavsiye edilmiştir.

7.6. Hapis Musibetine Karşı En Büyük Dayanak: Tesanüt

Cemaat ruhunun oluşması ve muhafazası için, talebelerin birbirleriyle tam bir dayanışma halinde olması gerektiğinin önemini bilen Bediüzzaman, bu ruhu kuvvetlendirmek için İslam'ın temel değerlerine vurgu yapan telkinlerde bulunmuştur. Tesanütün oluşması ve muhafazası için de özellikle aşağıdaki hususlara dikkat çekmiştir.

7.6.1. Meşrep Farklılığı Yüzünden Birbirine Düşürmek Planı ve Bu Plana Karşı İhlasla Birbirinin Kusuruna Bakmamak

Bir gaye için bir araya gelen insanların arasında ihtilafların çıkmasına ve bölünmelere sebep olan en önemli hususlardan biri de insanların meşreplerinin birbirinden farklı olmasıdır. İnsanların, yaratılış hikmetine uygun olarak, farklı mizaç, huy ve karaktere sahip olması normaldir. Buna göre zevkleri ve takdirleri farklı olabildiği gibi, hayattan beklentileri de farklı olabilir. Cemaat olarak, bir gaye ile bir araya gelip hizmet edebilmek, farklılıkları yok edip tek tip insan yetiştirmek değil; insanın fitratına uygun olarak, meşrep farklılıklarına rağmen, birlikte hizmet edebilmektir. Meşrep farklılıklarından dolayı, cemaatin fertleri arasında ayrılıkların ortaya çıkması, hele hele aynı meşrepten olanların gruplaşarak, birbirlerine karşı tavır almaları, cemaat ruhunu bozar ve hizmeti de akamete uğratar.

Bediüzzaman, kardeşlik ruhunun muhafazası için, talebelerin fedakârlıkta bulunması gerektiğini vurgulamış, aralarındaki muhabbetin devam etmesi için, tamamen Allah rızasını esas almaları gerektiğini ifade etmiştir. Denizli

---

¹³ "...Risale-i Nur'daki hakikat-ı ihlas, rıza-yı İlahîden başka hiçbir şeye âlet ve tâbi' olamaz..."(Nursi, 1992a. s. 55).

hapishanesinde yaşanan sıkıntıların, bazı talebeleri hizmetten uzaklaştırdığını hatırlatmış; kendilerine haksızlık yapıldığını düşünerek, küsmek yerine, “*kemal-i mahviyet ve tevazu ve teslimiyetle kusuru kendine*” almayı, kardeşlerine karşı ise “*muhabbetini, samimiyetini ziyadeleştirmeye*” çalışmayı telkin etmiştir (Nursi, 1988. s. 500-501). Talebelerinin nur hizmetinden ayrılma ihtimalini “*titriyorum*” diyerek dile getirmiş, yeri geldiğinde, birbirlerine hayatını feda edecek derecede bağlı olanların, “*gayet cüz’î ve geçici ve ehemmiyetsiz hissiyatlarını feda etmeğe mükellef*” olduklarını hatırlatmıştır (Nursi, 1988. s. 504).

Bediüzzaman, “*Nur talebelerini birbirinden soğutmak ve usandırmak ve meşreb ve fikir cihetinde birbirinden ayırmak*” planına karşı, başta İhlas Lem’aları olmak üzere, “*hakikî ihlas ve tam fedakârane terk-i enaniyeti ve tevazu-u tâmmi daire-i Nur’da*” aşılıp neşreden Nur Risalelerinden dersini alan talebelerin, “*gayet cüz’î ve muvakkat hassasiyet ve titizlik ve nazlanmak*” yüzünden “*o kuvvetli dersini ve uhuvvet alâkasını boz’maması gerektiğini*” söylemiştir (Nursi,1988. s. 511-512).

Kendisinin, talebelerinin her birinden on derece zahmet çekmesine karşılık, hiçbir talebesinin kusuruna bakmadığını, özellikle Risalelerin çoğaltılması hizmetinde önemli vazifeler üstlenmiş Hüsrev Altınbaşak’la ilgili olarak, bin kusuru olsa da onun aleyhinde bulunmamak gerektiğini (Nursi, 1988. s. 517) hatırlatmış; haklı ve haksız olma durumuna bakmadan, benlik yapmamak gerektiğini vurgulamış; aynı koşutta beraber bulunmaktan kaynaklanan sıkıntılar ortaya çıkmışsa, talebelerden birinin başka bir koşuya gitmesi tedbirini dile getirmiştir (Nursi, Şualar, 1988. s. 504).

Bediüzzaman, Nur Risaleleri ile imana ve Kur’an’a hizmetten kaynaklanan kardeşliğin nesebi kardeşlikten daha önemli olduğunu (Nursi, 1988. s. 345), birlikte hizmet etmekle elde edilecek kazancın büyüklüğünü düşünerek ihlas, sadakat ve metanet hasletlerinin kuvvetlendirilmesi gerektiğini, kardeşlik hukukunun gereği olarak birbirlerinin kusurlarına bakmamayı, hatalarını örtmeyi ve affedici olmayı telkin etmiştir. Allah’ın da haşirde, iyiliklerin kötülüklerden çok olması durumunda, insanları iyi kabul ederek adaleti tecelli ettirdiğini hatırlatarak; affetmek yerine “*bir seyyie ile hiddet etmek, sıkıntıdan gelen bir titizlik, bir asabîlik ile zararlı bir hiddet, iki cihetle zulüm olur*” demiş

“İnşâallah, birbirinize sürurda ve tesellide yardım edip sıkıntıyı hiçe indirirsiniz” temennisinde bulunmuş (Nursi, 1988. s. 330-331), kardeşlik hukukunun muhafazası için, tamam helalleşmeyi bir zaruret olarak ifade etmiştir (Nursi, 1988. s. 345). Nur Risalelerinden ders alan talebelerin, enaniyete ve nefs-i emmareye tâbi olmayacaklarını; aralarında yaşanan problemlerin *“nefs-i emaresini terkederek evliyalarda dahi bulunan bir nevi muvakkat enaniyet”*ten kaynaklanmış olabileceğini; dolayısıyla birbirlerini enaniyetle itham etmeyip, inadı terk ederek, barışmalarını ihtar etmiştir (Nursi, 1988. s. 345).

Nur Hizmetinden vazgeçmeyen bir talebenin, şahsına karşı yapabileceği hakaretlere bile güvenmeyeceğini söylemiş, talebelerinden de böyle davranmalarını beklemiştir (Nursi, 1988. s. 512-513).

Bütün bu tedbirlere rağmen, sıkıntılar devam ederse, *“hizmet-i imaniyeye büyük bir zarar ve noksanîyet”* olacak olsa da bazı talebelerin *“muarızlara sureten iltihak”* (Nursi, 1988. s. 513) edebileceklerini söyleyerek, farklı bir tedbir teklifinde bulunmuştur.

7.6.2. Şahsi Makam Yerine Tesanüt

Yukarıda İslami gelenekte tarikatların yaygın olduğunu ve tarikatların da bir mürid-i kâmil tarafından yönetildiğini ifade etmiştik. Tarikat düzeninde şeyhler, İslami değerler bakımından, her açıdan örnek alınacak bir model olarak yetişmiş, uzun imtihanlar sonunda bu makama layık görülmüştür. Çeşitli sebeplerle mürid-i kâmil olmadığı halde şeyhlik makamına oturanlar, makamı layıkıyla temsil edemeyecekler, fakat makamın gereklerini yerine getiriyorum diye insanlara iyi görünmeye çalışabileceklerdir ki, bu da İslâm ahlakına uymayan riya, tasannu ve tekellüf gibi hallerin ortaya çıkması demektir (Nursi, 1988. s. 307). Bunun ötesinde gerek önderlere yönelik mürid-i kâmil algısıyla oluşan bağlılık ve gerekse cemaatin diğer fertlerine yönelik hüsn-ü zanla beslenmiş kemalâta dayalı bağlılık, irtibatların sıhhati ve devamı açısından problemlidir (Nursi, 1993b. s. 89). Böyle bir cemaat yapısında, bilhassa insanın zayıf yanlarını ortaya çıkaran hapishane ortamı gibi sıkıcı ve sıkıntılı yerlerde, şahısların zayıf yanları ortaya çıktığında, önceden oluşan hüsn-ü zanların yerini su-i zanlar alacak ve bağlılıklar

zayıflayacaktır. Buna karşılık Bediüzzaman, makam sahibi bir önder etrafında birleşmek yerine, imana ve Kur'an'a hizmet için bir araya gelmiş insanlarla cemaat olmayı ve insanlarla irtibat kurarken de insanların şahsi kemalâtlarını ön plana çıkararak, onlarla alaka kurmak yerine, onların iman ve Kur'an hizmetindeki yerine bakarak bağlanmayı tavsiye etmiştir¹⁴. Bu tür bir bağlanmada insanların zayıf yanları ortaya çıksa bile, alaka kesilmeyecektir. Çünkü şahsi kusurlarına rağmen hizmet edebilmek de bir meziyettir deyip, takdirle bağlılığını sürdürecektir. Böylece cemaati oluşturan fertlerin, kusurları olsa bile birbirlerine bağlılıkları devam edecek, tam bir dayanışma içinde hizmet sürdürülecek; cemaat önderi ve mensuplarının kusurlarını ortaya çıkararak, birbirlerine bağlılıklarını sonlandırıp, cemaati dağıtma planı da etkisizleştirilmiş olacaktır (Nursi, 1988. s. 307).

7.6.3. Musibetten Kurtulmanın Yolu: Tesanüt

Nur Talebelerinin, korkutularak veya birbirine düşürülerek, hizmetten vazgeçirilmesi planına karşı, Bediüzzaman, bu planı akamete uğratmanın yolunun, Nur Talebelerinin üstatları ve birbirleriyle tam bir dayanışma halinde olmalarından geçtiğini söylemiştir (Nursi, 1988. s. 499). Çünkü Nur Talebelerindeki bu dayanışmayı gören irade, hukuken/kanunen de onları cezalandıramayınca, mecburen serbest bırakmak zorunda kalacaktır.

7.6.4. Tesanüt Aynı Zamanda Lisan-ı Hal ile Tebliğdir

Bediüzzaman, İslam prensiplerine dayalı hayat tarzının ortadan kaldırılmak istendiği bir dönemde hapsedilen talebelerine, İslam ahlakının temel esaslarını yaşayarak, tam bir dayanışma halinde olmaları gerektiğini söylemiş, bu halin, içinde bulunulan musibetten kurtulmanın da en büyük vesilesi olacağını

---

¹⁴ Günümüzde bazı dini gruplarda *"On katlı bir binadan düşenin parçasının bulunması ancak şeyhin gözünden düşenin parçasının dahi bulunmaması"*, *"şeyhin gönlünün kırılması"*, *"şeyhin gücendirilmesi"* (Yıldırım, 2019. s. 70) gibi söylemlerle liderlere bağlılık adeta dindarlığın ölçüsü kabul edilirken, Bediüzzaman *"Sizler -haddimin fevkinde- bir cihette talebemsiniz ve bir cihette ders arkadaşlarımsınız ve bir cihette muîn ve müşavirlerimsiniz... Üstadınız lâyuhtî değil. Onu hatasız zannetmek hatadır... Benim hatamı gördüğünüz vakit serbestçe bana söyleyiniz mesrur olacağım"* (Nursi, 1993a. s. 137-138) demiştir.

belirtmiştir. Bununla birlikte bu dayanışmayı gören Müslümanlar, “*bir hakikat var, hiçbir şeye feda edilmez, ehl-i dalalete başını eğmez, mağlup olmaz*” kanaatine vararak, kuvve-i maneviyesi ve imanı kuvvet bulacak ve ehl-i dünyaya ve sefahete iltihaktan kurtulacaktır (Nursi, 1988. s. 320). Böylece üstün ve baskın Batı medeniyetinin dayattığı hayat tarzı karşısında, yaşanılmaz denilen İslam ahlakının, bütün değerleriyle yaşandığını göstermekle, İslam ümmetine güzel bir numune olunacaktır.

7.6.5. Musibete Sabretmenin Neticesi ve O Neticeye Ulaşmanın Vesilesi: Sadakat, Sebat

Nur Talebelerinin hapsedilmesi ve aleyhlerinde basında ve kamuoyunda, yoğun bir kara propaganda başlatılması, elbette talebeler üzerinde büyük bir baskı oluşturmuştur. Özellikle iş gücü sahiplerinin işlerini kaybetme, ailesi ve çoluk çocuğu olanların ailesinin geçimini sağlayamama korkusu ve toplumsal çevreden gelen baskılar, talebelerin bir kısmında, hizmetten vazgeçme hissiyatı oluşturabilecektir. Bu zor şartlarda, hizmete yeni taraftarlar bulmanın zorlukları da düşünülecek olursa, mevcutları muhafazanın ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Üstelik talebelerin bir kısmının hizmetten vazgeçmesinin cemaatin çözülmesi anlamına geleceği, bunun da cemaati dağıtmak isteyenlerin gayesine hizmet edeceği aşikârdır. Bu durum aynı zamanda Müslüman halkın güveninin de sarsılmasına sebep olacaktır. Bütün bu tehditler karşısında Bediüzzaman, talebelerinin birliğini korumaya çalışırken, uğranılan musibet karşısında gösterilen sebat ve hizmete gösterilen sadakat sayesinde elde edilecek manevi mertebeleri hatırlatmış ve sebat ve sadakatın sürdürülmesi konusunda onları teşvik etmiştir (Nursi, 1988. s. 316, 342).

7.6.6. Hizmetten Vazgeçmemekle Tesanütü Muhafaza Etmek

Talebeleriyle birlikte, aynı davaya hizmet ettikleri gerekçesiyle hapsedildikleri için, birisinin cezalandırılması durumunda, bütün talebelerin cezalandırılacağını nazara veren Said Nursi, talebelerine, hizmetle alakalarını inkâr etmeleri durumunda, muhtemel cezadan kurtulamayacakları telkininde bulunmuş, tesanütün muhafazası için, birlik ve beraberliğin sürdürülmesi gereği üzerinde durmuştur (Nursi, 1988. s. 325-327).

Olanca gayrete rağmen, hizmetle irtibatlarını inkâr etmek yoluyla kurtulmak isteyenlerin bulunabileceğini hatırlatan Said Nursi, onların bu tavırlarını çirkin bulmakla birlikte, onlara karşı aşırı ve sert tavır alınmaması konusunda, talebelerini ikaz etmiştir (Nursi, 1988. s. 509).

Bediüzzaman'ın, talebelerinin tesanütünü muhafaza için gösterdiği gayret karşılığını bulmuş, talebelerin gösterdiği fedakârane sebat ve sadakat sayesinde Nur Talebeleri, birliklerini muhafaza etmiş, hapisneden tam bir dayanışma halinde, mütesanit bir cemaat olarak çıkmışlardır.

Sonuç

Türkiye’de, Cumhuriyet Döneminde, laikçi bir yaklaşımla, Batı medeniyetinin pozitivist değerleri, devlet eliyle topluma dayatılmış, din eğitimi veren kurumlar kapatıldığı gibi toplumun dini kaynaklara ulaşmasının önüne de ciddi engeller konulmuştur. Bu ağır şartlar altında, sürgünde ve baskı altında olmasına rağmen, devletle herhangi bir mücadeleye girmeden, sivil alanda kalarak, din ve vicdan hürriyeti içinde, imana ve Kur’an’a dair eserler yazan Bediüzzaman, el yazısıyla yazılan risaleleri çevresindeki meraklı kimselere vermiş, onlar da çoğaltarak neşrine vesile olmuşlardır. Eserlerin böyle elden ele neşredilmesi ve tekrar tashih için müellife ulaştırılması, Nursi’nin talebeleriyle irtibatının devamını sağlamıştır. Gerek neşir hizmeti ve gerekse yazılan eserlerdeki meselelerin izahına dair ve başka yeni konularla ilgili sorulara verilen cevaplar vesilesiyle yazdığı mektuplar vasıtasıyla, talebeleriyle irtibatı devam etmiştir. Böylece sadece eser yazmakla kalmamış, eserlerinin neşri ve tedrisiyle de meşgul olmuştur ki, gençlik yıllarından beri tesisi için mücadele ettiği medrese projesi, adeta açık üniversite tarzında, bir nevi tahakkuk etmiştir.

Nur Risalelerinin neşri, Hükümetin yukarıda bahsedilen amaçlarına uygun düşmediğinden, Nur Talebeleri üstatları ile birlikte mahkemelere verilmiş ve hapisanelere konulmuştur. Bediüzzaman, eserlerinde doğrudan Hükümetin uygulamalarına dair tenkitlere yer vermediği ve siyasi meselelere girmekten özenle kaçındığı için, ağır suçlamalara maruz bırakılmasına rağmen, hukuken mahkûm edilememiş; hapisanelerde yapılan baskılar ve mahkeme süreçlerinin ortaya çıkardığı problemlerden

dolayı, Nur Talebelerinin Nursi'nin etrafından ayrılmaları ve Nur Hizmetinden vazgeçmeleri beklenmiştir. Bu ağır tazyikler karşısında Bediüzzaman, yüz yüze görüştürülmediği talebelerinin birliğini muhafaza edebilmek için, mektuplar yazarak, onlarla irtibatını sürdürmüştür.

Nur Risalelerini okumak ve neşrine çalışmak gibi ortak bir idealleri olsa da Nur Talebelerinin bir kısmı farklı memleketlerde yaşıyor, farklı işler yapıyordu; eğitimleri, yaşları, meşrepleri birbirinden ayırıyordu. Onların hapishane ortamında bir araya gelmeleri, çatışmalara ve ayrılıklara sebep olabilirdi. Said Nursi'nin, İslam medeniyetinin özünde var olan düsturları, çağdaş toplumun değerleriyle bağdaştıran yorumlarıyla oluşturduğu, cemaati bir arada tutacak prensipleri telkinleri sayesinde, hapishane bir medreseye dönüşmüş; talebeler, birbirlerini daha yakından tanıma imkânı bulmuşlar, birbirlerinin güzel seciyelerinden istifade etmişler, zorluklar karşısında dayanma kabiliyetleri gelişmiş ve hapishanelerden birbirlerini tanıyan, birbirleriyle irtibatın esaslarını benimseyen, dayanışma halinde bir cemaat olarak çıkmışlardır.

Nur Talebeleri, iradelerini mürşid-i kâmil bir şeyhe teslim ederek tasavvuf/tarikat yöntemleriyle şahsi kemalat yolunda ilerleyen müritlerden oluşan geleneksel tarikat yapısından farklı, bireyi ve bireyin hürriyetlerini ön plana çıkararak, modern çağın anlayışına uygun yeni bir cemaattir. Bu cemaatin rehberi, modern bilimlerin ve 1.300 yıllık kadim İslam medeniyetinin birikimlerinden istifade ile İslam'ın temel kaynaklarından çıkarılarak, Nur Risaleleri ile istifadeye sunulan hakikatlerdir. En büyük gaye de bu hakikatlerin yaşanması ve neşredilmesidir. İman ve Kur'an hizmeti, yol gösterici bir lider yerine, hakikatlerin rehberliğinde, eşitlik ve hürriyet ortamında gerçekleşecek meşveretle oluşan, şahs-ı manevi tarafından yürütülecektir.

Nur Talebelerinin hapishaneye konulmaları ve mahkeme sürecinden geçmiş olmaları, onlara davalarını savunma kabiliyeti kazandırmıştır. Böylece her türlü baskı karşısında yılmadan, korkmadan hizmete devam etme yeteneği elde etmişlerdir. Bu sayede eserler, gizlice yazılarak yayılmaya çalışılan, muhtevası ve gayesi ile ilgili şüpheler bulunan eserler olmaktan çıkmış, mahkemelerde savunularak beraat kazanmış eserler olarak hem yurt içinde hem de yurt dışında tanınırlığı artmıştır. Aynı

zamanda, üstün ve baskın Batı medeniyetinin değerlerinin, devlet eliyle dayatıldığı bir dönemde, dininin değerlerini yaşamak isteyen samimi dindarlar için, örneklik teşkil etmiş ve dayanak noktası olmuştur.

Kaynakça

Abu Rabi, İ. M. (2006). "Said Nursî'nin Risale-i Nur'u nasıl okunmalı". *Âlim ve düşünür olarak Bediüzzaman* içinde. (İbrahim Kapaklıkaya. Çev.). Etkileşim Yayınları.

Bayhan, V. (2005). "Postmodern cemaat örüntüleri". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 1 (3), 197-212. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/55994/770855>.

Durant, A.-W. (1983). *Tarih üzerine*. (Hüseyin Zamantılı. Çev.). Hülbe Yayınları.

Eraydın, S. (2001). *Tasavvuf ve tarikatlar*. İfav Yayınları.

Karabaşoğlu, M. (2006). "Metin ve cemaat: Risale-i Nur hareketine dair bir analiz denemesi", *Âlim ve düşünür olarak Bediüzzaman* içinde. (İbrahim Kapaklıkaya. Çev.). Etkileşim Yayınları.

Mardin, Ş. (1998). *Yeni osmanlı düşüncesinin doğuşu*. İletişim Yayınları.

Mehmedoğlu, M. S. (2006). *Meşveret geleneğimiz ve demokrasi*. Nesil Yayınları.

Meriç, C. (1981). *Bir facianın hikâyesi*. Umran Yayınları

Nevevî, M. (2013). *Riyâzü's-sâlihîn-metin ve çeviri*- III. Çeviri: (M. Emin Özafşar & Bünyamin Erul. Çev.). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Nursi, B. S. (1984). *Mesnevi-i nuriye*. Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (1985). *Sözler*. Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (1986). *Lem'alar*. Envar Neşriyat.

Nursi (1987). *Bediüzzaman Said Nursi tarihçe-i hayatı*. Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (1988). *Şualar*. Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (1991). *Mektubat*. Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (1992a). *Emirdağ lahikası*, I-II. Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (1992b). *İşârât-ül i'caz*. Envar Neşriyat.

- Nursi, B. S. (1993a). *Barla lahikası*. Envar Neşriyat.
- Nursi, B. S. (1993b). *Kastamonu lahikası*. Envar Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2007a). *Münazarat* (İlk Dönem Eserleri içinde). Söz Basım Yayım.
- Nursi, B. S. (2007b). *Hutbe-i Şamiye* (İlk Dönem Eserleri içinde). Söz Basım Yayım.
- Nursi, B. S. (2013). *Osmanlıca mektubat*. Envar Neşriyat.
- Öngören, R. (2010). Şeyh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 39, S.50-52). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öngören, R. (2011). Tasavvuf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 40, S.119-126). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özcan, A. (2005). Milliyetçilik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 30, S.84-87). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özek, A. (1993). *Kur'an-ı Kerim ve açıklamalı meâli*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özervarlı, M. S. (2006). "Said Nursî'nin çağdaş İslam düşüncesini yeniden canlandırma projesi". *Âlim ve düşünür olarak Bediüzzaman* içinde. (İbrahim Kapaklıkaya. Çev.). Etkileşim Yayınları.
- Rabbanî, İ. (2013). *İmam-ı Rabbanî risaleleri*. (Necdet Tosun. Çev.). Sufi Kitap.
- Sarı, M. (2011). "Atatürk dönemi'nin iskân politikasında iç iskâna yönelik çalışmalar (1923-1938)". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 7(14), 87-113.
- Sitembölükbaşı, Ş. (1995). *Türkiye'de İslâm'ın yeniden inkişafı*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahiner, N. (1994). *Bilinmeyen taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*. Yeni Asya Yayınları.
- Tekin, Ü. (2004). "Dünden bugüne sosyolojik açıdan cemaat ve cemiyet kavramları", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(2), 107-120. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/muhafazakar/issue/56081/771024>.
- Turhan, M. (1994). *Kültür değişimleri*. İFAV Yayınları.
- Uludağ, S. (2006). Mürid. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 32, S.47-47). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uludağ, S. (2008). Riyazet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, S.143-144). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uludağ, S. (2010). Sülûk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 38, S.127-128). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uslu, C. (1998). *Cumhuriyet dönemi Türk ulusçuluğunda kültürel ulusçuluğun bir unsuru olarak "tarih" in rolü*. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Weld, M. F. (2006). *Bediüzzaman Said Nursi entelektüel biyografisi*. Etkileşim Yayınları.

Yavuz, H. (2006). "Nur dershaneleri ve Türkiye'de yeni dinî bilincin oluşumu". *Âlim ve düşünür olarak Bediüzzaman* içinde. (İbrahim Kapaklıkaya. Çev.). Etkileşim yay.

Yıldırım, A. (2019). "Yorumun dinselleşmesinde cemaat söyleminin rolü". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (46), 59-82. DOI: 10.17120/omuifd.515183. <https://dergipark.org.tr/en/pub/omuifd/issue/45982/515183#author1043551>.

Yıldız, A. (2013). "İslam'ın muhafazakâr görünümünden muhafazakârlığın İslami bakiyesine Bediüzzaman, nurculuk ve muhafazakârlık". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 10 (38), 5-34. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/52848/698489>.

Zengin, S. (2006). "Tokat halkevinin yayınladığı yeni Tokat dergisinde yer alan yazılara göre Türk devriminin genel özellikleri". *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi* 45, 46-47.